

- L.A.Onufrijeva // Edukacja wobec wyzwan wspolczesnosci : Rodzina – Szkola – Region – Kultura / [Redakcja : Barbara Lulek, Kazimierz Szmyd]. – Krosno, 2014. – S. 341–350.
13. Paljuh Marek. Osvita v suspil'stvi, jake zminjujet'sja / Za red. Beata Zjemba, Dorota Pstrong, Vybrani problemy social'noi' pedagogiky i social'noi' roboty. – Kam'janec'-Podil's'kyj, 2012. – S. 74–75.
14. Rakovich N.K.(red) Praktikum po psihodiagnostike lichnosti / otv. red. Rakovich N. K. – Mn. : BGPU, 2002. – 248s.
15. Frenkin R. Motivacija povedenija : biologicheskie, kognitivnye i social'nye aspekty / R. Frenkin. – SPb. : Piter, 2003. – 650 s.
16. Huhlaeva O. V. Psihologija razvitija: molodost', zrelost', starost' / O. V. Huhlaeva. – M. : Izdatel'skij centr Akademija, 2002. – 208 s.

Received February 10, 2017

Revised March 14, 2017

Accepted April 12, 2017

УДК 159.923.2:796.853-051

К. С. Осика

osika.1984@ukr.net

Психологічні особливості особистісного становлення японських майстрів бойових мистецтв

Osyka K. S. Psychological features of Japanese martial artists' personality development / K. S. Osyka // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podil'skyi Ivan Ohienko National University, G.S. KostiuK Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 37. – Kamianets-Podil'skyi : Aksioma, 2017. – P. 279–291.

К. С. Осика. Psychological features of Japanese martial artists' personality development. The article deals with the psychological features of Japanese martial artists' personality development. The psychological structure of sport activities researches by N.B. Stabmulova has been analyzed. Motives, means and activities results have been pointed out. The psychological features of sport fighting and sportsmen character traits

have been examined. The founders of Japanese martial arts of kenjutsu and sai have been pointed out. The characteristic of Japanese martial art of kenjutsu sword practicing is presented particularly. The art of sai weapon practicing (piercing melee weapon of a prong shaped stylet type having a trident form with a prolonged central point and a short shaft) is considered to be traditional for Okinawa (Japan) citizens. Sword-fighters Miyamoto Musashi's and Seijuro's and sai fighting Chatan Yara's and Siroma's ways of living and fighting are reviewed.

Preparing of martial artists for the duel, studying the features of the opponent's personality, character, behavior motives, opponents' emotional status, tactics of the fight, place of the fight, the art of fighting are described in detail. It has been pointed out the psychological mechanism of identification; psychological manipulations – apparent carelessness, irritation, intended effect against the enemy, false shame, «the steam blowing off», «atmosphere inflaming» by the aggressor; psychophysiological effect, social inhibition effect, side impact (cognitive), advantage factor; strategies of psychological defense – avoidance, aggression, peacefulness. Sai artist Chatan Yara's personality features are pointed out, they are demonstrated in the duel: rationality, wisdom, resourcefulness, adventurousness, envision, farsightedness, persistence, confidence in actions and ability to control them. Good character is inherent to him: gentle, confident, communicable, hot-brained, decisive, decent.

Key words: kenjutsu, kendo, bokken, sai, Miyamoto Musashi, Seijuro, Chatan Yara, Siroma, psychological manipulation, psychological defense.

К. С. Осика. Психологічні особливості особистісного становлення японських майстрів бойових мистецтв. У статті розглянуто психологічні особливості становлення японських майстрів бойових мистецтв. Проаналізовано дослідження психологічної структури спортивної діяльності Н.Б.Стабмулової; виокремлено мотиви, засоби і результати діяльності. Розглянуто психологічні особливості спортивної боротьби та риси характеру спортсменів. Визначено основоположників японських бойових мистецтв кендзюцу та сай. Докладно представлено характеристику японського мистецтва володіння мечем кендзюцу. Мистецтво володіння зброєю сай (колюча клинкова холодна зброя за типом стилету, ззовні схожа на тризубець, з коротким древком і подовженим середнім зубцем) вважається традиційним для мешканців Окінави (Японія). Розглядається життєвий і бойовий шлях майстрів бою на мечях Міямото Мусасі й Сейдзіро та бою на тризубцях сай Чатан Яри і Сіроми. Детально описується підготовка майстрів до двобою, вивчення особливостей особистості супротивника, характеру, мотивів поведінки, емоційного стану супротивника, тактики бою, місця бою, мистецтво ведення бою. Особливу увагу зосереджено на психологічному механізмі ідентифікації; психологічних маніпуляціях – уявна неуважність, роздратування, спрямований вплив на супротивника, помилковий сором, «випускання пари», «розпалення атмосфери» агресором; психофізіологічному ефек-

ті, ефекті соціальної інгібіції, аспекті впливу (когнітивний), фактор переваги; стратегії психологічного захисту – уникнення, агресія, миролюбство. Виділено якості особистості майстра сай Чатан Яри, які чітко проявляються в ситуації двобою: розумність, розсудливість, винахідливість, підприємливість, передбачливість, далекоглядність, наполегливість, впевненість у своїх діях та здатність контролювати їх. Йому притаманний гарний характер: м'який, врівноважений, комунікабельний, відчайдушний, рішучий, порядний.

Ключові слова: кендзюцу, кендо, бокен, сай, Міямото Мусасі, Сейдзиро, Чатан Яра, Сірома, психологічна маніпуляція, психологічний захист.

К. С. Осыка. Психологические особенности личностного становления японских мастеров боевых искусств. В статье рассмотрены психологические особенности становления японских мастеров боевых искусств. Проанализированы исследования психологической структуры спортивной деятельности Н.Б. Стабмуловой; выделены мотивы, способы и результаты деятельности. Рассмотрены психологические особенности спортивной борьбы и черты характера спортсменов. Определены основоположники японских боевых искусств кэндзюцу и сай. Подробно представлена характеристика японского искусства владения мечом кэндзюцу. Искусство владения оружием сай (колющее клинковое холодное оружие по типу стилета, внешне похожее на трезубец, с короткой рукояткой и удлиненным средним зубцом) считается традиционным для жителей Окинавы (Япония). Рассматривается жизненный и боевой путь мастеров боя на мечах Міямото Мусасі и Сейдзиро и боя на трезубцах сай Чатан Яри и Сирома. Детально описывается подготовка мастеров к поединку, изучение особенностей личности соперника, характера, мотивов поведения, эмоционального состояния соперника, тактика сражения, место боя, искусство ведения поединка. Особое внимание сосредоточено на психологическом механизме идентификации; психологических манипуляциях – воображаемая невнимательность, раздражение, направленное влияние на противника, ошибочная стыдливость, «выпускание пара», «разжигание атмосферы» агрессором; психофизиологическом эффекте, эффекте социальной ингибиции, аспекте влияния (когнитивный), факторе превосходства; стратегии психологической защиты – избегание, агрессия, миролюбие. Выделены качества личности мастера сай Чатан Яри, которые отчетливо наблюдаются в ситуации поединка: проявление ума, рассудительность, изобретательность, предприимчивость, предусмотрительность, дальновидность, настойчивость, уверенность в своих действиях и способность контролировать их. Ему свойственный хороший характер: мягкий, уравновешенный, коммуни-кабельный, отчаянный, решительный, порядочный.

Ключевые слова: кэндзюцу, кэндо, бокэн, сай, Міямото Мусасі, Чатан Яра, Сірома, психологическая манипуляция, психологическая защита.

Постановка проблеми. Майстру японських бойових мистецтв необхідно свідомо сформувати у себе набір специфічних якостей і відповідного стилю поведінки в різних життєвих та бойових ситуаціях. Оволодіння способами бойових мистецтв свідчить про знаходження сенсу життя через військову практику. Заняття бойовими мистецтвами дозволяє задовольнити глибокі особистісні потреби: вітальні, соціальні, ідеальні (духовні). Вітальні потреби забезпечують біологічне існування індивіда. Визнання оточуючими досягнень і особистісних якостей бійця пов'язані з поняттями: популярність, авторитет, любов, влада, які належать до соціальних потреб. Ідеальні потреби сприяють удосконаленню особистості. Вони проявляються у розвитку творчості, пошуку істини, добра, краси, справедливості, що складає сенс життя. Прикладний аспект бойових мистецтв включає оволодіння техніками, прийомами, що відповідають за інстинкт самозбереження. Тільки в системі задоволення всіх потреб і реалізації прикладного аспекту виникає можливість підготувати справжнього майстра бойових мистецтв.

Формулювання статті (постановка завдання). Метою дослідження є вивчення психологічних особливостей особистісного становлення японських майстрів бойових мистецтв, виокремлення психологічних механізмів, психологічних маніпуляцій, ефектів, стратегій психологічного захисту та якостей особистості бійців під час проведення двобоїв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Н.Б.Стабмулова розглядає психологічну структуру спортивної діяльності, виділяючи 3 блоки: мотивацію (процесуальну, результативну; ситуативну, стійку; індивідуальну, групову; мотивацію до успіху та запобігання невдач), засоби і результати діяльності. До засобів відносяться способи і умови. В якості способів розглядаються рухи і дії, техніка певного виду спорту. До умов відносяться: об'єктивні (специфічні вимоги до виду спорту, конкретні умови життя спортсмена, кваліфікація тренера і використані ним технології навчання), суб'єктивні умови (природні задатки, розвиток у спеціалізованому напрямку психічних процесів, станів, властивостей – інтелектуальних, психомоторних, емоційних, вольових, комунікативних, моральних). Суб'єктивні умови формуються в процесі фізичної, технічної, тактичної, теоретичної, психологічної підготовки, спеціально організованої діяльності, психічної активності спортсмена.

А.А. Колешю [5] вивчає психологічні особливості спортивної боротьби. Дослідник доводить, що особливості психічних

процесів обумовлені інтенсивністю м'язових напружень у процесі боротьби. Під час поединку увага концентрується на супротивнику. Мислення характеризується гнучкістю, вмінням швидко приймати рішення і реалізовувати їх, передбачати тактику супротивника. Увага спрямована на стійку, положення рук, ніг, міміку обличчя. Мислення спортсмена носить наочно-дійовий, наочно-образний характер. У спортсменів спостерігаються різноманітні емоційні стани: від миттєвого напруження до розслаблення та ведення високого темпу двобою.

Г.С. Леевік, А.Ц. Пуні, О.О. Чернікова виділяють та аналізують риси характеру спортсменів (вимогливість, самокритичність, сила волі, сміливість, мужність, самовладання, витримка) й класифікують їх на пізнавальні, емоційні, вольові [5].

Самурай Минамото Йосицуне – перший видатний майстер боротьби на мечях. Іто Кагехіса («Ітосай») – засновник стилю бою на мечях ітто-рю, розробив та використовував базову техніку, наносячи удар мечем зверху донизу (кірі отосі). На основі цієї техніки створив багато прийомів. Цей стиль був пов'язаний з етичними моральними цінностями, також майстер вимагав від своїх учнів вивчати літературу [1; 2].

У Японію зброю сай було привезено китайським майстром бойових мистецтв Чень Юяньбінем, там вона набула широкого використання як приладдя праці та бойова зброя [2].

Виклад основного матеріалу дослідження. Кендзюцу – японське мистецтво володіння мечем. Воно зародилося біля 1200 років тому з появи класу воїнів. Кендзюцу являє собою унікальне явище, яке дійшло до нас з глибин століть. В кендзюцу акцент робиться на мистецтво володіння зброєю, а виховання характеру є додатковою важливою дисципліною. Як правило, тренування в кендзюцу проводяться з використанням дерев'яних моделей мечей (бокенів). Найбільш розповсюдженим видом тренувань є виконання ката, форм в яких зашифровані бойові ситуації. Шляхом багатократного повторення ката, володіння мечем засвоюється на рівні рефлексів, що дозволяє фехтувальнику битися не замислюючись. В кендзюцу працюють з мечем, який вийнятий з ножен, тому формується манера поведінки, жорстка й агресивна, загрожуючи та демонструючи силу бійця. Основна зброя в кендзюцу – дайто (великий меч). При досягненні певного рівня підготовки боєць може також працювати з коротким мечем (сьото), а також з двома мечами, довгим й коротким. В кендзюцу було дуже багато шкіл та напрямків, основні з них: Каге-рю,

Касіма-рю, Сін Каге-рю, Каторі-рю, Тенсін Сьоден Каторі Сінто-рю [1; 2; 4].

Бокен – дерев'яний макет японського меча, використовується в різних японських бойових мистецтвах, у тому числі в айкі-до, для тренувань. Бокени роблять з дубу, бука, граба та інших щільних порід деревини. Часто їх пропитують лаком, морилкою, або деревною смолою для більшої щільності й ваги. Загальна довжина бакена складає приблизно 95–105 см, довжина рукоятки – біля 25–27 см, довжина клинка – 76–78 см. При нанесенні ударів бокеном найбільш небезпечний кінчик вістря клинка. Бокен повинен бути достатньо міцним, щоб витримувати сильні удари супротивника, а також відбивати атаки суперника бокеном або дзьо (палкою довжиною 90 см). Грамотно нанесений бокеном удар по людині може призвести до смерті. Великий японський фехтувальник Міямото Мусасі часто використовував бокен у реальних поєдинках, в яких постійно отримував перемоги [1; 2].

Кендо – сучасне мистецтво фехтування, яке виникло від традиційних самурайських технік володіння мечем, кендзюцу. Має на меті формування особистості бійця, його міцного характеру, сили волі та загартування тіла фехтувальника. У слові меч закладена головна ідея кендо. Перша ідея полягає в тому, що людина, озброєна мечем, не має права на помилку і не має можливості її виправляти. Відповідно, як у двобої, так і в повсякденному житті до усього треба відноситись серйозно. Друга ідея полягає в тому, що однакових ситуацій не буває. До кожного супротивника під час двобою слід підходити з оновленим духом й чистим серцем. Під законами розуміємо три складові, які необхідні для здійснення результативного удару. Це – «закон меча», що складається у вірному виконанні удару; «закон тіла», у якому удар повинен бути нанесений у вірному положенні тіла; «закон серця», що означає бадьорість й енергійність духу при ударі. Суть цих трьох законів закладена в принцип «Кі кен тай но іті», що перекладається: «Дух, меч і тіло – все єдине».

Міямото Мусасі (повне ім'я Сіммен Мусасі но Камі Фудзівара но Гейсін) народився в селі Міямото в провінції Міасака у 1584 році, у рік мавпи [4]. Його батько Сіммен Мунісай був майстром меча з дзютте, повністю присвятивши своє життя бойовим мистецтвам. З раннього дитинства Міямото Мусасі відточував свою майстерність в техніці володіння дерев'яним мечем (бокен). Свій перший поєдинок Мусасі провів у 13 років, його супротивником був Аріма Кіхей, самурай зі школи бойових мистецтв Синто-рю. Мусасі кинув його на землю і вдарив палкою по голові, піс-

ля чого Кіхей помер. Другий бій Мусасі провів, коли йому було 16 років. Він наніс поразку православному бійцю Акіме Тадасіме. У 19 років Мусасі зробив виклик сильнішому майстру меча у Японії Сейдзиро на поєдинок. Бойовий досвід Сейдзиро був більше 20 років. Він вбив багато своїх супротивників, серед них був і батько Міямото Мусасі. За день до двобою Мусасі ходив по місту й дізнавався про характер та тактику ведення поєдинку майстром Сейдзиро. У Сейдзиро був бурхливий темперамент і відповідна техніка – швидкі рухи й сильні жорсткі удари. Він вбив або покалічив всіх, хто з ним бився. Але Мусасі сподівався перемогти. «Він переможе, якщо буду діяти не тільки мечем, але й розумом», – вважав Мусасі. Міямото Мусасі зупиняється біля невеликої крамниці та запрошує на двобій її господаря зі своїми друзями. Весь вечір Мусасі гуляє по місту, розпитує людей про Сейдзиро й запрошує їх подивитися їхній поєдинок [1; 2; 4].

Міямото Мусасі усвідомлює особливості особистості свого супротивника, його характер, мотиви поведінки, тактику двобою (когнітивний аспект) [3].

Сейдзиро також готується до бою, перевіряє зброю в оточенні своїх учнів. Призначає старшого учня своїм асистентом, який виконує обов'язки секунданта, надає допомогу закінчити життя у випадку смертельного поранення. Сейдзиро повчає своїх учнів, що поєдинок – це діло честі, поведінка під час двобою повинна відповідати поведінці достойної благородної людини у суспільстві. З цими словами Сейдзиро виходить зі школи й прямує до міста зустрічі з Мусасі. В цій ситуації спостерігається механізм ідентифікації. Сейдзиро ототожнює себе з суб'єктом, який є зразком у суспільстві. В супроводженні асистента та учнів Сейдзиро підходить до східної околиці міста, сонце сходить на горизонті. Проїшло не менш, ніж півгодини після сходу сонця. Сейдзиро вирішив, що новачок повинен його почекати. В цьому випадку прослідковується фактор переваги. Сейдзиро недооцінює особистісні та бойові якості Мусасі та визначає свою перевагу над ним [4].

На місці він побачив невеликий натовп народу. Цей натовп характеризується експресивністю, коли у людей у зв'язку з певними подіями, свідками яких вони стали і під впливом розвитку цих подій, виникає спільний емоційний настрій, який виражається колективно. Натовп криками привітав Сейдзиро й пропустив в середину. Він гордо підняв голову, пройшовши крізь натовп, не помітивши Мусасі. Сейзиро починає шукати суперника в натовпі, кричати йому. Міямото Мусасі викорис-

товує психологічну маніпуляцію – уявну неухважність [3]. Він спеціально не помічає, не звертає уваги, затаює свою появу на місці зустрічі. Учні відходять у різні боки, люди шепечуться та посміхаються. Обличчя Сейдзиро червоніє від люті. Він не буде чекати молодого бійця, вважаючи запізнення образою для себе. Прослідковується психологічна маніпуляція роздратування, виведення Сейдзиро зі стану психологічної рівноваги глузуванням, неувагою супротивника. Сейдзиро раптом хотів піти звідси, але почув голос Мусасі. Мусасі повідомив, що прийшов ще до сходу сонця, але не побачив Сейдзиро. Пробираючись крізь натовп, Мусасі з'явився перед супротивником. Одяг Мусасі був брудним, пом'ятим, за поясом замість бойового меча був бокен – тренувальна дерев'яна зброя. Мусасі попросив пробачення у Сейдзиро за свій вигляд, заклав за вухо волосся й усміхнувся. Мусасі використовував спрямований вплив на супротивника, який орієнтований на конкретні якості і соціально-психологічні особливості Сейдзиро. Мусасі вживає проти опонента помилковий сором – це певний досвід, який здатний сприйняти супротивник без особливих заперечень. В очах Сейдзиро горіла лють. Він був ображений одягом і поведінкою свого супротивника. Мусасі, усміхаючись, запропонував Сейдзиро визвати його на бій. Відбувається явна демонстрація образи. Сейдзиро відчуває явну незадоволеність поведінкою та діями Мусасі. Сейдзиро кричав натовпу, щоб вони розійшлися. Тут відбувається психологічна маніпуляція «випускання пари» – відволікання уваги на другорядні дії, а коли боєць втомиться, переключення його на бій [3; 4; 5]. Мусасі вів себе спокійно, наблизився до свого супротивника, поклав руку на бокен (дерев'яний меч), він не помічав натовп, сконцентрувавши увагу на постаті Сейдзиро. А Сейдзиро вів себе знервовано, кричав, лютував, його очі метали блискавки. Відбувається «розпалення атмосфери агресором». Агресивно налаштований Сейдзиро, допускає образу, що лише формально припиняється. Мусасі зрозумів, що його план спрацював: Сейдзиро дозволив своєму гніву вийти назовні. Мусасі розпізнає й оцінює емоційний стан супротивника. Злість викликала напруження в його тілі й уповільнювала рухи. Проявляється психофізіологічний ефект – це зміна психофізіологічних реакцій, станів в присутності інших людей (прискорення дихання, прискорення м'язових скорочень, підвищення тиску й частоти пульсу), що проявляється в почервоначенні обличчя, у крику, гніві [3; 5]. Мусасі дістав бокен, Сейдзиро набросився на нього. Мусасі відвів його удар й силою втикнув тупий кінець дерев'яного меча у підборіддя супротивника. Сей-

дзиро упав і залишився лежати на землі. Переміг розум – тактика і стратегія ведення бою Міямото Мусасі. Він засвоює навички адекватної дії в ситуації реального двобою, розробляє ефективну тактику й стратегію. У Сейдзиро проявляється ефект соціальної інгібіції – у присутності натовпу зменшується мотивація дій, знижується ефективність реакції, сила ударів.

Міямото Мусасі був високого зросту – 192 см, міцної тіло будови – 93 кг, сміливий, хоробрий, розумний, цілеспрямований, завзятий, сильний, швидкий, спокійний, урівноважений.

Упродовж свого життєвого шляху Міямото Мусасі був переможцем великої кількості поєдинків, учасником шести воєн, основоположником школи Хіохо Нитен Йті-рю або самурайського мистецтва бою на двох мечях Ніто-рю, автором «Книги п'яти кілець» (1645). Він залишив для своїх учнів духовний заповіт «Доккодо» (1645).

Сай – колюча клинкова холодна зброя типу стилета, зовні схожа на тризубець, з коротким древком й подовженим середнім зубцем [1; 2]. Вважається традиційною зброєю для мешканців Окінави (Японія). Сай виготовлявся методом гарячої проковки з двох прутків, складених хрест навхрест, при цьому середній зубець значно довший, а на протилежному боці робиться рукоятка. Традиційно її намотують мотузкою або шкірою. Загальна довжина сай досягає 600 мм, вага 500–1200 г. Сай за рахунок своєї форми дуже зручно затикати за пояс. Техніка володіння сай складна за рахунок різноманіття хватів, достатньо великої ваги і наявності бокових зубців. Сай вважається парною зброєю [2].

Першим великим майстром окінавського бойового мистецтва «Те» був Чатан Яра, який жив у XVIII ст. Він народився і виріс у селі Чатан на острові Окінава. Його батьки вирішили відправити міцного, високого зросту хлопчика вчитися до Китаю. Яра провів у Китаї 20 років, вивчаючи китайський стиль Сін-І. Повернувшись до Окінави, став заробляти собі на життя перекладами з китайської мови, а увечері викладав бойові мистецтва. Він прославився як боець з японськими загарбниками острова Окінави й переможець багатьох самураїв. У Китаї Яра працював з бо (довгою дерев'яною жердиною, довжиною близько 180 см.) й широким мечем, а на Окінаві почав працювати з сай – коротким тризубцем. Його вважали кращим майстром країни зі зброєю сай. Створені Ярою ката (формальні вправи) з жердиною та тризубцем дійшли до наших днів і носять його ім'я [4].

Повертаючись увечері з роботи, Яра зустрів біля своєї домівки молодого широкоплечого, з міцними м'язами хлопця

з парою сай у руках (парна клинкова холодна зброя, схожа на тризубець). Цей хлопець з острова Хамахіга на ім'я Сіром був на 7 см вище, ніж Яра. Яра уважно розглядав цю незвичайну зброю в руках Сірома. Вона була добре зроблена, мистецьки прикрашена, але покривлена й місцями поржавіла. Яра підмітив, що Сіром любить використовувати свою зброю, але не любить за нею доглядати. Сіром заявив, що він шукає вчителя для занять цим дивовижним видом зброї. Він добре працює з сай, а вчителі, яких він бачив раніше, не приваблювали його, Нічому було у них навчатися. Яра посміхнувся, згадав себе молодого та нетерплячого й подумав, що Сіром – сильний, самовпевнений, може з нього й вийшов би непоганий учень. Але Яра не брав учнів, він був дуже зайнятий. Яра заявив, що бере учнів тільки за рекомендацією. Сіром поцікавився, що за рекомендація та де її можна дістати. Але Яра йому відмовив. Тоді Сіром заявив, що може доказати свою силу. Яра спокійно пояснив, що не бере нових учнів, навіть сильних. Сіром звернувся до майстра й запропонував йому довести, що він сильніше нього. Сіром дивився прямо в очі Ярі. У його погляді Яра побачив виклик й вирішив провчити нахабника та навчити його добрим манерам. Яра погодився зустрітись з Сіромою на заході сонця, на вершині горба, неподалеку від міських воріт. Увечері Яра піднявся по стежці на вершину горба. Він думав про майбутній бій з Сіромою. Звичайно він працював з учнями справжньою бойовою зброєю, але перевага в майстерності та й сила також дозволяли не наносити їм шкоди. Він контролював хід двобою й учні рідко отримували серйозні ушкодження. Але Сірома може дійсно бути сильним супротивником і тоді буде складно перемогти його, не наносячи йому шкоди. Яра добре знав, які поранення може нанести сай [2; 4]. Він сподівався, що все пройде без кровопролиття. Коли Яра дістався вершини, Сіром був вже там й чекав його там. Краплі поту на лобі юнака показували, що він не гаяв часу – розминався й готувався до бою. Сіром зрадив, що Яра прийшов. Сонце світило в очі. Яра примружився, щоб краще роздивитися Сірома. Сіром зацікавився: чи необхідний Яру час для підготовки до двобою. Яра відповів, що він достатньо розігрівся, піднімаючись вгору до нього. Яра дістав із сумки сай і почав чистити зброю від змазки. Вчитель Яру постійно говорив, що зброю треба зберігати й поважати. Він перевіряв клинки й рукоятки сай. Сірома спитав Яра про готовність до двобою. Яра відповів, що він готовий. Супротивники стали напроти один одного, вклонилися, як вимагали правила ввічливості. Сіром перекинув один тризубець в ліву руку й направив зброю

в бік супротивника для подальшої атаки. Яра теж перекинув один сай в ліву руку, але обидва тризубця у нього були в положенні захисту, повернуті клинками вздовж передпліччя для блокування ударів. Супротивники почали рухатися по колу, не відводячи очей один від одного. Сіром намагався обійти Яра, так щоб сонце було у нього за спиною й світило Яру в очі. Яра зрозумів його задум. Це була справжня тактика перевірена часом. Осліпити супротивника сонячним промінням і раптом нанести вирішальний удар. Можливо, у молодості Яра зробив би теж саме. Сіром зробив оманливий рух на верхньому рівні й наніс удар знизу. Яра зміг відхилитися від удару. Добре, що обійшлося без блоків. Удар у Сіроми дуже міцний й блок повинен бути відповідним, а жорсткий блок Яри легко може зламати нападнику руку. Сіром знов рухався по колу. Така тактика раніше постійно спрацювала й зараз повинна була спрацювати. Яра примружився, повернувся обличчям до сонця. Сіром посміхнувся й відійшов трохи вбік, щоб сонце було за його спиною. Він помітив, що Яра моргає й вирішив атакувати. Але раптом побачив перед очима яскравий спалах світла, він інстинктивно відскочив назад й намагався відійти від супротивника, але не встиг, холодний гострий сай Яра вперся йому в горло. Сірома моргав, не розуміючи, що у нього з очима, й признаючи перемогу Яри. Яра відійшов назад й вклонився. Він підняв сай, піймав проміння сонця, що заходить, спрямував його на груди Сірома, а потім догори, йому в очі. Сіром вклонився, вирішив піти. Яра підтвердив, що це добра ідея. Сіром подякував Яру за урок і зрозумів, що йому ще є над чим працювати [4].

Слід відзначити якості особистості Яра, які чітко проявляються в ситуації двобою з Сіромою: розумність, розсудливість, винахідливість, підприємливість, передбачливість, далекоглядність, наполегливість, впевненість у своїх діях та здатність контролювати їх [3; 5]. Аналізуючи бій Яри з Сіромою, зазначимо, що у Сіроми проявляється агресія – стратегія психологічного захисту суб'єктивної реальності, яка діє на основі інстинкту. Міцна енергетика агресії захищає «Я» особистості у двобою з супротивником. Зі збільшенням загрози для бійця, його агресія зростає. Особистість та інстинкт агресії, як виявляється, є велими сумісними об'єктами, а інстинкт виконує при цьому роль «передавальної ланки», за його допомогою агресія нагнітається. Інтелект Сіроми працює в режимі трансформатора, посилюючи агресію за рахунок змісту, що їй надається. У Яри спостерігається уникнення – психологічна стратегія захисту суб'єктивної реальності, що базується на економії інтелектуальних, емоційних

реакцій, фізичної сили [5]. Яра примушує себе обминати «гострі кути» в бою, він вміє своєчасно сказати собі: «Не вилазь зі свого «Я». Для цього майстер має міцну нервову систему, волю та життєвий досвід за плечима, котрий в потрібну мить зупиняє його від необачних дій у двобою. Це поступово приводить до стратегії миролюбства, що базується на основі якісного інтелекту та гарного характеру. Інтелект пригнічує чи нейтралізує енергію емоцій в тих випадках, коли виникає загроза для «Я» особистості. Майстру притаманний гарний характер: м'який, зрівноважений, комунікабельний, відчайдушний, рішучий, порядний. Інтелект в ансамблі з гарним характером створюють психологічне підґрунтя для миролюбства. Миролюбство – це партнерство, вміння не загострювати стосунки і не доводити в ситуації двобою до фізичних ушкоджень та летальних випадків [3; 5].

Висновки. Японський майстер бойових мистецтв повинен оволодіти філософськими принципами, етичними цінностями, моральними та вольовими якостями, психофізичною підготовкою. Бойовою технікою і прийомами, секретами бойового мистецтва, ступенем майстерності й стилем. Перспектива дослідження – вивчення філософсько-психологічної основи морального кодексу майстрів східних бойових мистецтв.

Список використаних джерел

1. Боевые и спортивные единоборства. Справочник / Под общей ред. А.Е.Тараса. – Минск : Харвест, 2003. – 640 с.
2. Линд В. Энциклопедия боевых искусств / Вернер Линд / Пер. с нем. А.В. Волкова. – М. : АСТ : Астрель, 2007. – 927 с.
3. Москаленко В.В. Соціальна психологія : підручник / В.В. Москаленко. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
4. Петерсон С. Легенды о мастерах боевых искусств / Сюзан Линн Петерсон. – М. : АСТ : Астрель, 2005. – 127 с.
5. Спортивная психология в трудах отечественных специалистов / Сост. и общая редакция И.П.Волкова. – СПб. : Питер, 2002. – 384 с.

Spysok vikorystanyh dzherel

1. Boyevyye i sportivnyye yedinoborstva. Spravochnik / Podobshcheyred. A. Ye. Tarasa. – Minsk : Kharvest, 2003. – 640 s.
2. Lind V. Entsiklopediya boyevykh iskusstv / Verner Lind / Per. s nem. A. V. Volkova. – M. : AST : Astrel', 2007. – 927 s.
3. Moskalenko V. V. Sotsialnapsykhohohiia: pidruchnyk / V. V. Moskalenko. – K. : Tsentr navchalnoi literatury, 2005. – 624 s.

4. Peterson S. Legendy o masterakh boyevykh iskusstv / Syuzan Linn Peterson. – M. : AST : Astrel', 2005. – 127 s.
5. Sportivnaya psikhologiya v trudakh otechestvennykh spetsialistov / Sost. I obshchaya redaktsiya I.P.Volkova. – SPb. : Piter, 2002. – 384 s.

Received February 22, 2017

Revised March 23, 2017

Accepted April 20, 2017

УДК 159.923: 358.43

О. В. Осика

osika.1984@ukr.net

Політ крізь бурю: морально-психологічні джерела життєдіяльності вождя індіанського племені

Osyka O. V. Flying through the storm: moral and psychological resources of the vital activities of the Indian tribe's chief / O. V. Osyka // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 37. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2017. – P. 291–303.

O. V. Osyka. Flying through the storm: moral and psychological resources of the vital activities of the Indian tribe's chief. The article deals with the moral and psychological resources of the vital activities of the famous Ukrainian pilot I.I. Datsenko, his combatant way as a feat for the name of the Motherland, his bright and amazing destiny brought him to distant world sand, let him head the colourful ethnical community of the primitive culture natives, became the chief of the Indian tribe. The hero's personality development, the system of central character traits forming, traits' hardening and strengthening in difficult circumstances of war sometimes between life and death have been revealed. The definitions of the terms «motive», «achievement motivation» are given. The leading directions of achievement motivation in modern foreign and domestic psychology have been outlined. It has been pointed out the psychological mechanisms of achievement motivation development: positive support, self-support, indirect support, imitative behavior, interpersonal influence, identification. Difficult life circumstances frequently generated anxiety in the fighter's soul. The